

— Matéo Maximoff (1917 Barcelona–1999 Paříž)

Matéo Maximoff – po otci Kalderaš, po matce Sinto-Manuš z rodu Rénard – psal francouzsky (knižní publikace) a romsky, kalderašským dialektem (povídky publikované v Études Tsiganes a povídky a verše dosud nepublikované).

Bibliografie

Les Ursitory (*Ursitory*, 1946 Flamarion, 1988 Concordia, přeloženo do 23 jazyků), *Le Prix de la liberté* (*Cena svobody*, 1955, 1996 Wallada), *Savina* (*Savina*, 1957, 1986 Wallada), *La septième Fille* (*Sedmá dcera*, 1969, 1982 Concordia), *Condamné a survivre* (*Odsouzení k přežití*, 1984 Concordia), *La Poupe de Maméliga* (*Panenka Mameligy*, 1986 Concordia), *Vinguerka* (*Vingerka*, 1987 Concordia), *Dites-le avec des pleurs* (*Plačte, až o tom budete mluvit*, 1990 Concordia), *Ce monde qui n'est pas le mien* (*To není můj svět*, 1993 Concordia), *Routes sans roulettes* (*Cesty bez vozů*, 1993 Concordia), *Les Gens du Voyage* (*Lidé cest*, 1995 Concordia)

E Nevi Vastia (překlad Nového Zákona do kalderašské romštiny, Société biblique française, Paris 1995)

Hlavní ceny

Chevalier des Arts et des Lettres (Rytíř umění a beletrie) 1985, uděleno Ministerstvem kultury

Prix des Neuf Muses (Cena devíti múz) 1987

Matéo Maximoff patřil k prvním romským autorům ve světě, a rozhodně byl spisovatelem nejplodnějším, můžeme-li soudit podle množství románů, povídek a vyprávění, které mu vydala různá nakladatelství ve Francii i v jiných zemích. Psal převážně francouzsky, protože pří-

ležitost publikovat romsky byla velice omezená. V své mateřštině, tedy v kalderašském dialektu romštiny, uplatnil několik povídek a vyprávění na stránkách cikanologického časopisu *Les Études Tsiganes* (vychází od roku 1966). Úctyhodným dílem v kultivované romštině je Maximoffův překlad celého Nového Zákona.

Předkové Matéo Maximoffa žili několik staletí na území dnešního Rumunska v postavení otroků jako ostatní kalderašské rody a další romské subetnické skupiny. Otroctví Romů bylo v Moldavě zrušeno 23. prosince 1855, ve Valachii 8. února 1856. Úplné právní svobody se však Romové dočkali až v roce 1864 (I.Hancock, 2001) poté, co spojením Moldavy, Valachie a Sedmihradsko vznikl

Rumunský stát.

Po zrušení otroctví Romů v Rumunsku následovala jedna z velkých romských migračních vln. Ze země odcházely celé početné rody nejprve do sousedních zemí, zejména do Maďarska a do Ruska. Zde někteří Romové zůstali, jiní putovali později dál na západ. Matéův pradědeček z otcovy strany odešel se svými příbuznými do Ruska hned v roce 1855. Matéo sice už nikoho z příbuzných, kteří pamatovali ještě život v Rumunsku, nepoznal, ale rodová paměť živená vyprávěními o předcích, zasahovala až sem, a tak se Matéo při příbuzenských sešlostech už jako chlapec dovídal historky z rumunské historie svého rodu. Tu pak umělecky ztvárnil v díle *Le Prix de la liberté* (*Cena svobody*).

V rozhovoru, který jsme spolu s Hanou Šebkovou vedly s Matéo Maximoffem v jeho „pracovně“ – v alžírské kavárničce „La fontaine du brouillard“ (Mlžná fontána) na předměstí Paříže v Romainvillu (15.9.1997) – nám vyprávěl, jak jeho pradědeček našel v Temešváru na ulici dvanáctileté židovské děvčátko – ujal se ho a hned jak to bylo možné, začal s krásnou „Židovajkou“ žít. Žili spolu až do smrti. Jméno a postavu „Židovajky“ přenesl autor do románu *Ce monde qui n'est pas le mien* (*To není můj svět*): tam je manželkou jednoho z hlavních hrdinů Vorty, vajdy kalderašského rodu.

Po svém pradědečkovi má Matéo Maximoff příjmení. Pradědeček zemřel v Rusku v roce 1910 ve věku devadesáti osmi let. Protože prý měřil 2,10 m a vážil 160 kilo, říkal o sobě, že dorostl „do maxima“ – a z toho pak vzniklo příjmení Maximoff (G. Gartner, přemluva k *La septième fille*, s. 7).

Život Romů-Kalderašů na jejich třígenerační „ruské zastávce“ popisuje Matéo Maximoff v díle *Ce monde qui n'est pas le mien*. Označil je jako „récit“ (vyprávění). To

| Autorovi rodiče ve svatební den v roce 1916 | foto archiv MM

proto, že o Rusku slychal vyprávět svého otce a své strýce, kteří se někde na Sibiři narodili a strávili tam rané mládí. Historie rodu v Rusku samozřejmě neznamená to, co si pod pojmem historie představuje nerom: přesná data, přesná jména míst, přesné „kdy-kde-co“. Historie je to, co mělo význam pro příbuzenskou pospolitost putující společně v jedné kumpanii (skupině): kde na jakém trhu se kalderašům podařilo udělat nejlepší obchody, kde měli přátelské četníky nakloněné „cikánům“, kde došlo k takové rodinné události, o které se bude ještě po několika dalších generacích vyprávět. Podobné události mytologizované fantazii vypravěčů – a nepřekonatelnou fantazií Matéa Maximoffa – zahrnují do reality „historie“ osudové bytosti jako je „mamijori“ (doslova „babička“, obávaná bytost, která škodí, ale i chrání), osudové úmrtí jednoho z dvojčat – protože jedno z dvojčat vždy musí zemřít –, rvačky a souboje pro ochranu cti, a další a další dramata, vymykající se „gádžovskému“ pojetí historie.

Nicméně „gádžovská“ historie vyhání Romy z Ruska. Nejprve válka a potom revoluce. „Rudí se perou s bílými. To jsou ale vážně směšní lidé! Myslí si Romové. Jich se tyhle záležitosti netýkají. Alespoň ne přímo. Jenomže pak pochopí, že by se mohli právě oni, Romové, stát obětí a to ať zvítězí jedni nebo druhí, bílí nebo rudí.“ (*Ce monde qui n'est pas le mien*, s. 158). A tak rody, kterým se to podaří, opouštějí svou další zastávku, Rusko, a odcházejí, kam se dá. Někteří mají namířeno do západní Evropy, někteří do Latinské Ameriky, někteří uvažují dokonce o Číně.

Matéův dědeček se ženou a čtrnácti dětmi, jednímž z nich byl i Matéův otec, odešli ovšem z Ruska už v roce 1914, tedy dříve než hrdinové románu *Ce monde qui n'est pas le mien*.

V rozhovoru v Paříži (1997) nám Matéo Maximoff vyprávěl, že se jeho předkové živilí v Rusku dvěma způsoby: jako artisté, hudbou, a pak tradiční profesí Kalderašů (kotlářů) – výrobou a opravováním kotlů. (Mimochodem stejným způsobem se v Rusku živil další kalderašský rod – Taikonové. Ti se usadili ve Švédsku. Z Taikonů pocházejí dvě slavné sestry: zesnulá Katarina, spisovatelka, a výtvarnice Rosa, proslulá svými stříbrnými šperky).

Hlavní část Maximoffova rodu se přestěhovala do Španělska, zbytek do Polska. Sedmadvacet Matéových příbuzných tu bylo zavražděno nacisty za druhé světové války.

Děd Maximoff se syny a dcerami doputovali do Španělska. Tady v Barceloně, v čínské čtvrti (barrio Cino), kudy kotláři Maximoffovi právě projížděli se svými vozy, přišel na svět Matéo jako prvorozený syn, nejstarší ze šesti sourozenců. Jako datum jeho narození se uvádí 17. leden 1917. „Možná, že jsem se narodil o den dříve nebo o den později – no ale narodil jsem se. Moji rodiče mě nenahlásili na radnici a nikdy jsem nedostal žádný rodný list.“ (A. de Guerdavid 1997, s. 17)

Matéova maminka pocházela z rodu Manušů. Byla sestřenicí vynikajícího romského hudebníka Django Reinhardta, zakladatele „cikánského džezu“. Zemřela mladá, při porodu šestého dítěte v Belgii. Z Matéových sourozenců se dospělosti dožili dva bratři a dvě sestry.

| Malý Matéo se svým otcem v Barceloně |
foto archiv MM |

Maximoffovi odešli ze Španělska do Francie, když byly Matéovi tři roky (1920). V té době byla jeho prvním jazykem kalderašská romština, druhým španělština. Později se kromě romštiny stala jeho hlavním vyjadřovacím prostředkem francouzština, jazyk země, kde žil celý život až do své smrti. Španělsky nezapomněl – jazykový talent zdědil po otci, který prý se dohovořil třidvaceti jazyky.

Rod Maximoffových – Matéův otec se svými bratry a jejich rodinami – putoval po Francii, občas je práce přivedla i do sousedních zemí. Pohybovali se zejména v okolí Paříže, kde podle Matéa Maxi-

moffa žilo něco mezi pěti až šesti tisíci Romů-Kalderašů. Ve Francii se už živil převážně kotlářstvím. Matéo se řemeslu vyučil jako jeho bratr a ostatní bratřanci. Pracoval od raného mládí, protože ve čtrnácti letech zcela osiřel a musel živit své čtyři mladší sourozence. Pracoval se svými strýci a ti nad sirotky drželi ochrannou ruku.

Kromě kotlářského řemesla uměl však Matéo ještě něco, co kromě něho a částečně jeho otce neuměl nikdo v širokém příbuzenstvu – totiž číst a psát. „Ve svém životě jsem ve škole nestrávil ani hodinu“, řekl nám (1997). „Otec mě naučil počítat do deseti a písmena. Ostatní jsem se naučil sám. Bylo mi tehdy asi sedm nebo osm let. Otec se číst a psát naučil taky sám jako voják v Rusku. Svět by byl zaplaven romskými spisovateli, kdyby Romové uměli psát! Jen dát na papír třeba ty fantastické historky, které tak barvitě a napínavě vyprávěli moji strýcové o životě v Rusku! Nebylo by třeba na nich změnit ani slovo, stačilo by je napsat tak, jak si je Romové povídali.“

| Matéo se svou mladší sestrou Ninou |
foto archiv MM |

Dramata ze života jeho rodu, mytizovaná časovou a prostorovou vzdáleností a hlavně fantazií vypravěčů, lákala Matéa už v mládí k tomu, aby na nich uplatnil svou znalost psaní a zaznamenal je. Jenomže psát romsky, v tom jazyce, ve kterém se vyprávělo, bylo něco zcela nepředstavitelného, „neexistujícího“, bezprecedentního. Ve skutečnosti tu precedent byl: sovětský stát zpočátku podporoval rozvoj malých národností, jejich jazyka a kultury, a romsky psané povídky a básně vycházely v Rusku od začátku třicátých let 20. století. Jenomže kdo z Romů jinde ve světě věděl, že existuje romsky píšící prozaik a básník Aleksander Germano, Rom Lebeděv, a další? A tak představa, že romská literatura neexistuje a nemůže existovat, neexistence literárních ambicí v tradiční romské komunitě, tlumily v Matéovi chuť tradovat rodová vyprávění jinak než ústně.

K realizaci zárodečných literárních impulsů dopomohla Maximoffovi souhra dvou faktorů: krvavá bitka mezi dvěma romskými rody, v důsledku níž byl Matéo spolu s dalšími Romy zavřen do vězení, a naléhání jeho advokáta pana Isorniho, aby líčení rvačky a vůbec tradičních romských zvyklostí zapsal.

O tom, jak vznikl první román Matéo Maximoffa *Les Ursitory*, píše v doslovu k německému překladu *Die Ursitory* (1954) Karl Rinderknecht. Úvodní část doslovu budeme citovat:

„*Stalo se to v létě 1938 ve střední Francii. Mezi kmenem Cikánů (Romů-Manušů, ke kterým byl Matéo Maximoff na čas poslán, pozn. MH) a kmenem Romaničelů (anglických Romů, pozn. MH) se nedaleko Issoire v Auvergne strhla jedna z proslavených cikánských bitek, které tak často zaměstnávají francouzské soudy. Svár vznikl proto, že z rodu Maximoffů byla unesena dívka. Výsledkem mezirodové rvačky byli mrtví a zranění....Jednoho dne tedy stáli ti, co se na rvačce podíleli, před soudem. Při vyšetřování se zjistilo, že Matéo, ze všech nejmladší, nepatřil mezi rvače, ale byl pověřen pouze tím, aby hlídal....*

Matéo Maximoff měl štěstí, že mu jako zástupce ex offi byl určen pan Jacques Isorni, který později získal pověst vynikajícího pařížského advokáta. V době, kdy zastupoval Matéo Maximoffa, působil ještě jako mladý začínající provinciální právník. Isorni měl nevšední nadání poznat povahu člověka. Okamžitě si uvědomil lidskou hodnotu a talent mladého Cikána a zastupoval ho způsobem, který daleko přesahoval rámec advokátových povinností. Dodnes je mu Matéo Maximoff hluboce zavázán. Pan Isorni o svém prvním setkání s mladým obžalovaným napsal: „Byl jsem první, kdo ho navštívil. Okamžitě mě upoutala jeho vitalita a barvitost, s jakou líčil své zážitky. Dlouhou dobu jsme mluvili o jeho životě, o zvycích, obyčejích a tradici jeho rasy, které si obdivuhodným způsobem udržela po celá dlouhá staletí.

Řekl mi, že je jedním z velice mála Cikánů, kteří dovedou číst a psát. Naučil se tomu sám ve svitu táborových ohňů a v kočovném voze, který v jejich jazyce nazývají vurdon. Při těchto důvěrných rozpravách se rodila literární dráha Matéo Maximoffa, kotláře, světoběžníka, obžalovaného z vraždy....

Matéo Maximoff se ve své cele nudil. Navrhl jsem mu, aby si ve vězeňské kantýně koupil školní sešit a aby mi napsal o životě Cikánů. Poznámky jsem chtěl použít pro svou obhajovací řeč u soudu v Puy-de-Dôme.

*Jenomže tvůrčí fantazie zavedla Maximoffa za hranice mého požadavku. Chtěl jsem, aby mi napsal své vzpomínky, nápady, pár poznámek – a místo toho mi odevzdal spontánně napsaný román *Les Ursitory*.“ (s. 213-215).*

Svůj první román napsal tedy Matéo Maximoff na objednávku, jako „poznámky“ – podklad pro obhajovací řeč. Dramatičnost děje, strhující spád vyprávění svědčí o tom, jak malý impuls

stačil k tomu, aby se Matéo namísto předního vyhledávaného vypravěče na komunitních sešlostech Romů stal spisovatelem.

Román *Les Ursitory* se odehrává v Rumunsku, v jakémsi „romském nadčase“. Dva (jediní) „gádžovští“ hrdinové v románu jsou hrabě Tilesco a jeho dcera Helena – podle toho můžeme soudit, že děj příběhu probíhal v čase, kdy v Rumunsku byli ještě šlechtici – ovšem Romové už tu nežili v otroctví.

| Matéovi prarodiče z otcovy strany | foto archiv MM

Z rumunsko-romského kulturního prostředí vycházejí i *Ursitory* – andělé věstící novorozenátku osud, sudičky. Jsou tři. Jeden vyvěští novorozenému Arnikovi, synu Tereiny, slavnou budoucnost, druhý okamžitou smrt. Třetí, hlavní anděl, udělá kompromis. Ukáže na hořící poleno v ohni, u kterého leží rodička, novorozeně a Tereinina matka – „drabarňi“ (vědma, čarodějka) Dunicha, a určí, že chlapec bude žít do té doby, než poleno shoří. Vědma Dunicha okamžitě poleno vytáhne, uhasí a dá ho matce k opatrování. Na polenu tedy závisí život chlapce. Dokud poleno neshoří, nemůže Arnika ohrozit žádná nemoc, žádné nebezpečí. Ale pokud by poleno shořelo, nezachrání ho před smrtí žádná síla.

Proč není Tereina u příbuzných svého muže? Správná nevěsta (bori) následuje muže, stává se vlastnictvím jeho rodu, a „poddanou“ své tchyně (sasvi). Tereinu však příbuzní jejího manžela vyhnali, protože její matku „drabarňi“ vinili ze smrti svého syna, Tereinina muže: zemřel šest měsíců po svatbě s Tereinou. Dunicha o smrti svého zete (džamutro) věděla – byla přítomna jeho porodu a slyšela, co mu *Ursitory* předpověděli. Věděla ovšem také, že její dcera zemře, pokud neporodí dítě do dvaceti let. Pokud porodí, bude jí čas života zdvojnásoben. Matka Dunicha tedy dopustila, aby se svazek mladých uskutečnil.

Dunicha věděla i to, že ona sama zemře násilnou smrtí nedlouho po narození vnuka.

Tereina chce Arnika pokřtít. Křest nebo obdobný obřad provedený profesionálem (knězem) je nesmírně důležitý: přijímá dítě do společenství lidí, a síly z jiného světa už nad ním nemají svrchovanou moc. Při obřadu je třeba kmotra a (nebo) kmotry. Tereině nechce jít nikdo za kmotru, protože se všichni bojí její matky-vědmy. Nakonec jde jedna ze snach – a ta

do tří dnů zemře. Minešti, rod Tereinina muže, vidí ve smrti snachy opět čáry Dunichy, a opilí, rozvášnění muži Tereininu matku zabijí. Tereina s malým Arníkem v náručí prchá, protože se bojí, aby ji nestihl stejný osud. Chce najít příbuzné svého zesnulého otce a matky, rod Ilešti. Je zima, mráz, hluboký sníh, zimní vichřice převrhne vůz, vysílený kůň pojde, a mladá žena s dítětem zůstává v bezvědomí ležet ve sněhu.

Tereinu s Arníkem najde hrabě Tilesco. Ujme se jí sice z lidumilnosti, ale osudovost, která provází děje všech Maximoffových románů – a to proto, že provází život Romů – tu opět hraje roli. Hrabě Tilesco byl jako chlapec smrtelně nemocný. Když jeho rodina ztratila veškerou naději v uzdravení, vyskytla se v okolí kočovná „Cikánka“ a ta ho vyléčila. Ona „Cikánka“ byla drabarňi Dunicha – Tereinina matka.

Namísto jednoho týdne zůstává Tereina jako služebná v domě hraběte Tilescu sedmáct let. Tilesco je vdovec, jeho žena zemřela při porodu dcery Heleny nedlouho před tím, než hrabě našel v lese Tereinu s malým Arníkem.

Tereina mluví s Arníkem romsky a učí ho zvyklostem Romů. Zároveň však dopřává laskavý hrabě romskému chlapci vzdělání a vštěpuje mu vybrané šlechtické způsoby.

Motiv biculturního vzdělání se v díle Maximoffa opakuje vícekrát. V knize *Ce monde qui n'est pas le mien* je hlavní hrdina Ruv (Vlk) rovněž jako čtyřleté dítě zbloudilý v lese zachráněn mnichy, pobude v klášteře několik let, naučí se číst, psát, hrát na balalajku – ale pak opět odchází za svými. Do těchto postav patrně promítá autor s tvůrčí modifikací svou vlastní zkušenost, která v jeho době a v situaci Kalderašů ve Francii byla zcela výjimečná: romský hrdina je Rom celou svou bytostí, ale vybraní reprezentanti gádžovského světa, ne nepřátelští vůči Romům, ho obohatí o „gádžovskou“ hodnotu literární kultury. V případě Matéo Maximoffa je to na prvním místě advokát Isorni. V předmluvě k románu *La septième fille* se autor zmiňuje o „naslovovzatém odborníku“ panu Robertu Guizelinu, u něhož pobýval po válce a „měl čas k přemýšlení a psaní“ (s.14). Ve vztahu k Arníkovi hraje roli ušlechtilého gádže šlechtic Tilesco, hrdinu Ruva obohacují ve vzdělání mniši, zástupci Boha, který mezi lidmi nedělá rozdíly. Jsou to tedy vždy gádžové, kteří jsou svým postavením či rolí výjimeční.

Rom Arniko a šlechtická dcerka Helena vyspívají vedle sebe a zamilují se do sebe – aniž to jeden druhému řekne. Arniko si jako „cikán“ netroufá, a Helena si netroufá jako dívka, aby si nezahladila. Není jasné, zda by hrabě Tilesco svazku mladých bránil. Arnika má ze srdce rád, a když mu udatný chlapec na lovu zachrání život a skolí rozzuřeného medvěda, cítí se mu navíc zavázán.

Když je Arnikovi sedmnáct let, rozhoduje se Tereina odejít. Ursitory ji totiž soudili čtyřicet let života, a tak jí zbývají pouze tři roky na to, aby Arnika oženila s romskou dívkou a předala své snaše „poleno Arnikova života“.

Arniko se ocitá u příbuzných svého otce rodu Minešti. Ačkoliv do tohoto rodu patří po otci, zášť vůči jeho babičce po matce, vůči „drabarňi“ Duniše, není zapomenuta. Arnika před bitkou zachrání jen jeho perfektní znalost romských zvyků, tradiční romská zdvořilost, a dar kultivovaného jednání. Je tedy přijat jako host.

V táboře Minešti se na první pohled k smrti zamiluje do vajdovy dcery Parňi (Bílá, jméno svědčící o kráse dívky). Vajda po dlouhém váhání je ochoten svolit ke sňatku, zejména, když mu Arniko nabídne, že pro něj bude rok zadarmo pracovat. (Zkušební doba uchazeče o dceru, který v domě jejího otce rok bezplatně pracuje, je běžný zvyk u některých prearijských kast v Indii, například u kočovných kovářů „gade lohárů“, pozn. MH). Ostatní muži – synové a bratři z rodu Minešti – jsou však zásadně proti sňatku Parňi s Arnikem. Přichystají na Arnika podlou léčku. Když jde pro matku, aby šla o ruku Parňi oficiálně požádat, pošlou za ním dvaadvacet nejsilnějších mladíků, aby ho zabili v nerovném boji. Arniko je všechny v lese přemůže. Musí je přemoci, protože mu Ursitory soudili zemřít teprve tehdy, až shoří poleno jeho života. Musí tedy žít.

Mezitím se Parňi probodne nožem: dověděla se o léčce, nevěří, že Arniko vyvázne živý a navíc jí narychlo přichystala rodina zasnuby s jiným. Smrt Parňi a zahanbující porážka dvaadvaceti bojovníků rozdmýchají znovu zášť vůči Arnikovi a rodu jeho matky, Ilešti, do neuhasitelných rozměrů. Bojechtivost rodu Minešti je však ochromována strachem z Arnika, o němž se věří, že je nadán nadpřirozenou mocí.

| Spisovatel Matéo Maximoff ovládal i řemeslo svých kalderašských předků: zde představuje svůj mědětepecký výrobek | foto archiv MM

Situaci mezirodového záští vyřeší Matéo Maximoff romským soudem „kris“. Využije příležitost, aby dopodrobna popsal zásady a průběh „krisu“. Koneckonců přemíra bitek, jejich důvodů a řešení, které přepřlňují *Les Ursitory*, svědčí o autorově ochotě dostat požadavku advokáta Isorního a podat mu informaci právě o této oblasti tradičního života Romů. (Nezapomeňme, že Matéo Maximoff píše svůj první román ve vězení, velice krátce po obrovské mezirodové rvačce).

Pro návaznost děje je důležité, že matka Tereina najde Arnikovi jinou ženu, dívku Orku. Čas utíká a doba, která jí zbývá do předurčené smrti, se blíží. Arnikovi sice Orka není protivná, však nemiluje ji. Chlapecky byl tajně zamilovaný do Heleny, vášnivě se na první pohled zamiloval do Paří – a Orku si bere proto, že poslušní synové si berou dívky, které určí jejich rodiče. „Dá ti syny, bude matkou tvých dětí, zvykneš si na ni,“ říkají romské matky. A tak se skutečně stává.

Arniko žije s Orkou pokojně více než rok. Orka mu porodí syna, jejich život se řídí romskými zvyklostmi a neliší se od ostatních běžných manželství. Matka své snaše svěřila vzácné poleno Arnikova života a připravuje se v míru na odchod z tohoto světa. Zanedlouho jí bude čtyřicet let a ví, že delší věk jí není souzen. Ve čtyřiceti letech umírá.

Arniko se náhodou dovídá, že Helena Tilescu, kterou tři roky neviděl, se má vdávat. Má si brát staršího, solidního šlechtice. Arnika napadne, aby šel Heleně popřát štěstí do manželského života. Zajde na zámek, je všemi vlídně uvítán. Sotva se však se svou láskou z raného mládí uvidí, znovu se oba do sebe zamilují. Z iniciativy Heleny zůstává Arniko na zámku a „zbavuje Helenu poctivosti“.

Není zcela jasné, bude-li hrabě Tilescu souhlasit se sňatkem své dcery a „cikána“ Arnika. Nicméně Arniko jde říci své ženě Orce, že ji nemiluje. Ačkoliv ho Orka zapřísahá ve jménu jejich syna, aby zůstal, Arniko od ní odchází.

Orka v záchvatu zoufalství, hněvu a žárlivosti hází poleno Arnikova života do ohně. Arniko jde lesem a aniž si toho je vědom, ocitá se na místě, kde byla pohřbena jeho zavražděná babička Dunicha. Právě na tomto místě ucítí Arniko slabost u srdce. Tak, jak hoří poleno jeho života, opouští Arnika síly. Poleno dohoří a Arniko umírá.

Les Ursitory se čte jedním dechem. Vytýkat tomuto příběhu romantismus, nedostatek logiky, nebo nereálnost by bylo absurdní. *Les Ursitory* je typické mytologizující romské vyprávění, kde nadpřirozené bytosti a síly jsou součástí komplexní, vícerozměrné reality, o některé z jejích dimenzí jsou racionální představitelé „západní civilizace“ ochuzeni.

Matéo Maximoff začal psát příběh o Arnikovi v říjnu 1938. „Psal jsem příběh, který mi vyprávěl můj dědeček a moje babička. Když jsem byl propuštěn z vězení, jel jsem do Paří-

že – bylo to v červenci 1939 – a odevzdal jsem rukopis panu Isornimu.“ Advokát rukopis přečetl a řekl prý: „To je styl Huga! Styl Maupassanta! Ne – styl Maximoffa!“ A začalo se vyjednávat o vydání knihy.

Dne 3. září 1939 vypověděla však Francie válku nacistickému Německu a tehdy začala „protinomádká“ hysterie s odůvodněním, že „cikánští nomádi“ provádějí špionáž pro Němce. Různé francouzské departmány začaly Romy vypovídat ze svého území a mnoho romských rodů se snažilo uprchnout do Španělska. Překročit hranice se podařilo jenom málokterým. Maximoffovi patřili mezi ty, jimž se to nepodařilo. Byli zadrženi a internováni v táboře Gurs v Pyrenejích na hranicích Francie a Španělska. V Gurs už byli věznění španělští interbrigadisté a Židé – a teď k nim přibýly asi dva tisíce Romů. Společně s ostatními tu Maximoffovi prožili čtyřicet dva dní – muži zvlášť, ženy zvlášť – a pak „Cikány“ převezla policie do „cikánského“ tábora v Tarbes. Po Tarbes (od srpna 1940 do května 1941) následoval internační tábor pro „nomády“ (tedy pro Romy) v Lannemezan. Válečné události rozloučily mimo jiné Matéa s jeho první ženou. Patřila k jinému romskému rodu a když byli Maximoffovi internováni, odešla se svými příbuznými.

Matéo Maximoff se myšlenky na vydání *Les Ursitory* nevzdal ani v internačním táboře. Doufal, že jemu a jeho rodině by mohla publikace pomoci na svobodu. Dostal však jen pětidenní propustku z tábora – a to ještě na základě intervence advokáta Isorniho. Přijel za ním do Paříže. „Dal jsem mu zplnomocnění, aby za mě podepsal smlouvu s nakladatelstvím Flammarion (prestižní francouzské nakladatelství, pozn. MH). V roce 1942 jsem dostal smlouvu... ale kniha vyšla až po válce, v roce 1946.“

Příbuzní Matéa Maximoffa – zhruba čtyři sta lidí – byli za druhé světové války internováni třicet jedna měsíců. O této strastiplné době napsal Matéo Maximoff knihu *Routes sans roulottes (Cesty bez vozů)*. Francouzské internační tábory pro „nomády“ sice nebyly tak úděsně hrůzné jako vyhlazovací koncentrační tábory v Německu, ale i zde byly životní podmínky zoufalé. V rozhovoru se socioložkou Evou Brabant pan Maximoff říká: „Když jsem přišel do tábora ve věku třiačtyřiceti let, vážil jsem 75 kilo. Po jednatřiceti měsících jsem vážil 44 kilo a vypadal jsem jako kostra potažená kůží. Lidi si mysleli, že mám tuberu, jak jsem byl hubený. Sám nechápu, že jsem vůbec přežil. Ale takhle jsem nevypadal jenom já sám. Ostatní Romové na tom byli stejně.“ (E. Brabant 1999, s. 181–182)

Francouzské internační tábory pro nomády byly obehnané ostnatým drátem, avšak internovaní Romové, Manušové a Kale měli na určitou dobu denně povoleno tábor opustit a shánět si obživu v povoleném okolním prostoru. V mnoha táborech nedostávali totiž internovaní vůbec stravu ani topivo. V Tarbes byli Romové internováni v bývalé staré nemocnici s vytlučnými okny a dveřmi a v zimě tu teplota klesala pod bod mrazu.

Maximoffovi na tom byli o něco lépe než ostatní Sintové nebo Kale, protože jako opraváři kotlů a různého domácího náčiní si práci v okolí našli, vydělali si peníze a navíc získali oblibu u okolního obyvatelstva.

Podle Kenricka (1972) se ze 40 000 Romů ve Francii stalo obětmi války 15 000 lidí. Z Matéových příbuzných bylo v Polsku v jednom dni zabito 27 bratranců, sestřenic, strýců a tet, v Holandsku pak zavraždili nacisté druhou ženu jeho otce a její dceru.

Po válce se Matéo Maximoff soudil čtrnáct let s německými soudy, aby byl uznán jako rasová oběť války. Nakonec vyhrál a do konce života dostával pak měsíčně nebezvýznamné finanční odškodné. Celkem ovšem byli Romové uznáni jako rasově pronásledovaní teprve v roce 1982.

V roce 1946 vyšel první Maximoffův román *Les Ursitory*. Úspěch knihy prokázal autorovu schopnost psát a utvrdil jeho dávnou, dřímající chuť sdělovat příběhy, představy a poselství formou pro Romy dosud zcela neobvyklou – písemně. Mimochodem své přání a potřebu psát proto, aby se pozoruhodná událost ze života Romů dostala za hranice romské pospolitosti, vkládá Matéo Maximoff do úst svých románových hrdinů, například negramotné Romce Mamelize. Mameliga jako děvče zažila hrůzystrašnou věc: mrtvý snoubenec si ji chtěl odvést do hrobu. Zachránila se tím, že ze sebe po kouskách rvala šaty a házela mu je. (Motiv častý ve slovesnosti ruských Romů. Česká obdoba je „Svatební košile“ z Erbenovy *Kytice*, pozn. MH.) Mameliga vypráví svůj zážitek při „vartování“ (bdění u mrtvého), aby se „vryl do paměti přítomných a ti aby ho mohli předat potomkům“ ... „Možná, že někdo z vás dovede psát,“ obrací se k mužům, „ale z nás žen nikdo. Kdybych to dovedla, vložila bych svůj příběh do písma, ale nejsem toho schopná. Jaká škoda!“ (*La poupée de Mameliga*, 1986, s. 170)

Pro všechny další romány, povídky a vyprávění Matéo Maximoffa je charakteristické to, co jsme naznačili v podrobnější rozpravě o *Les Ursitory* a *Ce monde qui n'est pas le mien*: prezentace komplexní „romské skutečnosti“, k níž neodlučitelně patří i to, co neromové považují za „neskutečné“ nebo „nadsutečné-nadpřirozené“. Osud, sny, přízraky či duše mrtvých (mulo), bytosti z „jiného světa“ jsou nedílnou součástí každodennosti. Nade vším ovšem stojí svrchovaná síla – ztělesnění dobra, „pativ“ (cti), řádu – Bůh.

Snad nejjasněji – byť ne zcela přímo – je tato filosofie patrná a na různých místech vyjádřená ve čtvrtém Maximoffově románu *La septième fille* (*Sedmá dcera*, 1982). Sedmá (nejmladší) dcera matky, která rovněž byla sedmou dcerou své matky, se totiž stává „drabarňi“ – čarodějkou (s.41). A čarodějka, i když nikdy nikomu nic zlého neudělala, má špatnou pověst a málokdy se vdá (s. 43). Špatnou pověst má proto, že manipuluje silami, které nepřísluší do

kompetence člověka, nýbrž jen Boha. Proč ovšem Bůh dopustí, aby se dívka narodila jako sedmá dcera sedmé dcery a tak se stala – aniž tomu sama chce – „drabarňi“? To je osud, to je enigma, to jsou „problèmes bien mystérieux“ (záhadné problémy) – a člověk je příliš omezený, aby jim rozuměl (s.25). A tak v románu *La septième fille* se sedmá dcera Silenka od svého nejranějšího dětství projevuje jako bytost s „čarodějnými schopnostmi“. Stará drabarňi Dharani si ji zvolí k tomu, aby v ní její schopnosti podporovala. Mimo jiné proto, že čarodějka nemůže zemřít, aniž by své vědění předala jiné ženě, čímž v ní dovršuje její čarodějnické předpoklady.

Proti Dharani stojí její celoživotní filosofický protivník Voso. Je to moderní člověk, humanista, který s všeobecným nadhledem přijímá do okruhu úcty a lásky dokonce i gádže. A přesto Voso, hrdina, s nímž moderní čtenář sympatizuje – a s nímž sympatizuje sám autor(!) – boj s drabarňi prohrává. Ne s konkrétní Dharani, ale se silou, která je v kterékoli čarodějce obsažena. Dharani na konci románu umírá. Otec malé Silenky drží svou dceru v náručí v naději, že je teď konečně před čarodějkou zachráněna. S úlevou říká o Dharani: „Je to jen smrt staré čarodějky.“ A Voso odpovídá, máje na mysli čtyřletou Silenku: „A zrození nové.“ (s.200) To je poslední věta románu, tedy kredo.

Zajímavé a fantastické je, že „zrození nové čarodějky“ se odehrává za války v prostorách internačního tábora, kde byli Romové vězněni. Příběh se prolíná s popisem strastiplné situace, hladu, zimy, strachu, zoufalé snahy o přežití. Ale hrůza z Dharani, která Silenku neustále nechává někde bloudit, ztrácet se a mizet, aby jí o samotě mohla předávat svou vědu, je horší než strach z reality války.

| Matéo před svým domkem v Romainvillu na předměstí Paříže (1997) | foto Hana Šebková |

Matéo Maximoff velice nenásilně vsunuje do děje svých románů informace o prastarých kulturních zvyklostech Romů: jak sedí (na zkřížených nohách), jak ženy vaří (první talíř jídla se nabídne někomu z komunity mimo nejužší rodinu), jak se žena musí chovat k muži a muž k ženě a další a další důležité drobnosti, v nichž se projevuje „romipen“ – romství.

Matéo Maximoff prezentuje kulturu svého národa programově. V předmluvě k románu *La septième fille* říká: „Když slyšíte slovo ‚cikán‘, přijde vám okamžitě na mysl představa ‚volnosti‘, zpěv, tanec, magie. Filmy popularizovaly scény, jak smyslná cikánská dívka tancuje bosá kolem ohně a přitahuje mužské provokativním natřásáním poloobhalených řader. Přitom žádný necikán ani cikán podobnou scénu nikdy nikde nemohl vidět z jednoho prostého důvodu: žádná romská dívka nikdy kolem ohně bosá a s polonahými řadry netancuje. Ti, kdo takovéhle věci píší, absolutně neznají romské zákony. Kdyby si mladé děvče troufalo ukázat nahé nohy, nahé paže anebo poodhlalit řadry, byla by okamžitě označena za kurvu, někdy i zbičovaná anebo exkomunikována.“ (s. 10)

Přestože Matéo Maximoff popisuje – dalo by se říci „etnograficky“ – romské (kalde-rašské) zvyklosti, jsou vždy nenásilně vklíněny do děje a neruší jeho spád. Aniž si to čtenář racionálně uvědomuje, vnikají do jeho mysli i do jeho srdce informace o Romech, o jejich životě, kultuře, smýšlení – o jejich „čáčo čačipen“ – pravé, opravdové, pravdivé skutečnosti. Pokud Matéo Maximoff chce toto svědectví podat programově, vždy ho ono „čáčo čačipen“ přemůže a píše o něm, plně ztotožněn se svou charakteristickou spontaneitou.

V knize hororových povídek o přízracích mrtvých *La poupée de Mameliga* – s podtitulem „le livre de la peur“ (*knihy hrůzy*) – pak svou potřebu informovat o specifikách romské kultury řeší autor obsáhlými poznámkami za každou povídkou.

Lidé jsou obvykle zvědaví na soukromý život slavných osobností. Co říci o Matéu Maximoffovi? V rozhovoru (1997) jsme se kromě toho, co už bylo řečeno, nedověděly o mnoho více. Matéo měl čtyři ženy. S první ho rozloučila válka. Zůstal mu po ní syn, kterému v roce 1997 bylo 61 let a zaopatřil dědečka Matéa pěti vnoučaty. Druhá žena z rodu Sintů zemřela brzy po válce. O dalších dvou Matéo nemluvil. Žil dlouhá léta sám velice skromně v malém bytečku na předměstí Paříže v Romainvillu. Uklízet a občas vařit mu chodila dcera nebo vnučky. Často jedl v nedaleké restauraci svého přítele Alžířana. Restauraci měl vyzdobenou fotografiemi Romů, fotografiemi ze svého života, romskou vlajkou, kterou sám uháčkoval, plakáty z romských akcí a hlavně fotografiemi ze své pastorské činnosti.

A pastorskou činnost – něco, co Matéo Maximoff považoval ve svém životě za nesmírně důležité – jsme nechali na konec.

V předmluvě k románu *La septième fille* autor píše: „...můj lid je svobodnější než dříve. Přesto je před námi spousta překážek. Přemýšlel jsem také o tom, že lidé se mohou skutečně osvobodit jen skrze svou kulturu a skrze náboženství... Bůh chtěl, abych se k němu obrátil, a já se stal evangelickým pastorem. Jsem jím od roku 1961. Od té doby jsem se velice změnil. Už nemám názory, jaké jsem míval. Naštěstí.“ (s. 15).

| Matéo ve své „pracovně“ – v kavárně „La fontaine du brouillard“ podepisuje Haně Šebkové svou knížku, Romainville, 1997 |
foto Kája Kisfaludy |

Matéo Maximoff hovořil na shromážděních Romů a snažil se svým posluchačům vštípit etiku lásky a bratrství přesahující hranice „Rom-gádžo“. Literární dílo, které je výrazem jeho obratu ke křesťanské víře, je překlad celého Nového Zákona do kalderašské romštiny. Matéo Maximoff začal překládat i Starý Zákon, ale nemoc a smrt mu v dokončení díla zabránila.

Nebyli bychom zodpovědní vůči osobnosti Matéo Maximoffa, kdybychom se vyhnuli jednomu nápadnému protikladu: jak se jeho křesťanská víra a jeho pastorační činnost slučovaly s evidentní tendencí věřit v existenci „mamiori“, „drabarňi“, „mulo“ a dalších sil, které křesťanství neuznává?

Matéo Maximoff o tom píše v poznámce k povídce „La poupée de Mameliga“ ze stejnojmenné sbírky „hrůzystrašných příběhů“: „*Příběh o zesnulém, který navštěvuje svou ženu, je u nás velice častý.* (U tzv. „servika Romů“ ze Slovenska rovněž, pozn. MH). *Existuje v desítkách verzí. Někdy se dokonce vypráví, že vdova se svým zesnulým mužem otěhotní, ale jejich dítě nežije dlouho. Tenhle příběh (příběh Mameligy, viz výše, pozn. MH) se houževnatě drží v naší slovesnosti, a dlouho se věřilo, že se skutečně stal. Za poslední půlstoletí upadá v zapomnění, a to zejména od doby, kdy se Romové stali křesťany a připojili se k cikánskému evangelickému hnutí. Já sám jsem dlouho váhal, mám-li tyto hrůzystrašné historky vyprávět, protože jsem pastor „Evangelické cikánské mise“. Ale myslím, že by byla škoda, kdyby se bohatý folklór naší rasy ztratil. Proto tyhle příběhy čtete jako pouhé svědectví, aniž se budete pít po tom, jsou-li pravdivé nebo ne. Slyšel jsem jich vyprávět stovky a mohu vás ujistit, že absolutně nepocházejí z mé hlavy a z mé fantazie. Neustále ko-*

| Hana Šebkové (vlevo) a Milena Hübschmannová (naproti) při návštěvě Matéa Maximoffa v kavárně „La fontaine du brouillard“, Romainville, 1997 | foto Kája Kisfaludy |

lébaly a zároveň děšily mé mládí. Ostatně si myslím, že ne všechno je smyšlené. Sám mám jisté zkušenosti s ďáblem (beng), s čarodějnictvím (čohano), nebo s přízraky mrtvých (mulo, sg.). Byl jsem svědkem zvláštních jevů, které si dodnes nedovedu vysvětlit. Ale vím,... že jsem v rukou Božích a že Bůh zničí dílo Satana, jak je psáno v Bibli...” (s. 185).

Říká se: „Šaj tuke vakeren jekh gono lava, savo hino o thud – aľe džikim les na pijľal tu, na džaneha, savo hino“ (dosl. Můžou ti

napovídat pytel slov o tom, jaké je mléko, ale dokud jsi ho neochutnal sám, stejně nebudeš vědět, jaké je). A tak je to i s díly Matéo Maximoffa – a ostatně každého autora: dokud je čtenář sám nepřečte, nepozná jejich chuť a nepochopí ani autora samého. Jde jen o to, aby díla jednoho z prvních a nejvýznamnějších romských autorů byla čtenářům ve světě, ať romským či neromským, zpřístupněna jazykově.

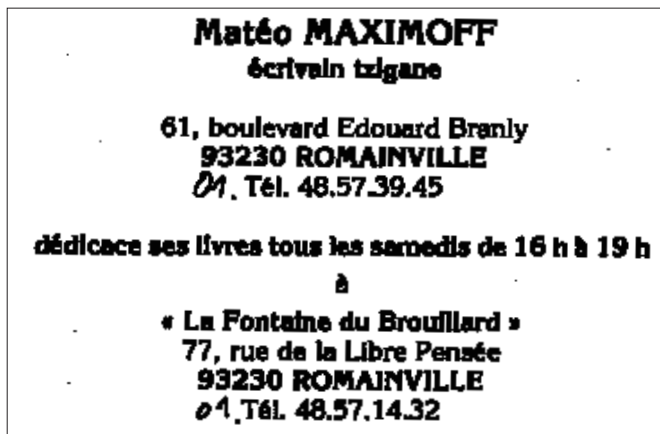
Otázka jazyka, v němž Matéo Maximoff převážnou většinu svých děl napsal, nechť je douškou k této rozpravě.

Ačkoliv nám romský spisovatel v „pařížském“ rozhovoru (1997) řekl, že jazyk, který je mu nejbližší, je romština, všechna svá díla, kromě několika většinou nepublikovaných povídek a básní, napsal francouzsky.

Kdyby byl začal psát před deseti, patnácti lety, možná že by byl přece jen psal romsky, svým kalderašským dialektem, do něhož přeložil Nový Zákon. V poslední době se díky sílícímu mezinárodnímu romskému emancipačnímu hnutí vydávají v mnoha evropských zemích knihy romských autorů v romštině, a to pochopitelně povzbuzuje další a další literáty, aby psali ve svém etnickém jazyce. V době, kdy Matéo Maximoff napsal svůj první román – ostatně pro účely obhajoby vedené francouzským právníkem –, bylo vydávání romských knih nepředstavitelné. Několik překladů z Bible, několik děl romsky psané literatury vydaných v krátkém období v Sovětském svazu a ukázky folkloru nasbíraného neromskými odborníky

se dostalo do příliš úzkého a výlučného informačního okruhu na to, aby se mohlo stát inspirací Romům k literárnímu vyjádření v romštině.

Bylo by nanejvýš potřebné, aby se pozoruhodná a vysoce umělecká díla romského spisovatele Matéo Maximoffa překládala z francouzštiny nejen do jiných evropských „gádžovských“ jazyků, ale i do jazyka romského. Rozhodně by si to zasloužila, a zasloužila by si to i romština, která by se takovýmito překlady bezpochyby obohacovala.

| Vízitka Matéo Maximoffa |

Literatura

Brabant, Eva, *Entretien avec Matéo Maximoff*, in *Études Tsiganes*, 13/1999, s.180-185.
Guerdavid, Anne de, *Mes rencontres avec Matéo Maximoff*, rukopis.
Hancock, Ian, *Země utrpení*, Praha 2001.
Kenrick, Donald, Puxon, Grattan, *The Destiny of Europe's Gypsies*, London 1972.
Maximoff, Matéo, *Die Ursitory*, Zürich 1954.

Ostatní citace viz přehled publikací uvedených na začátku článku.

Zusammenfassung

Matéo Maximoff

Matéo Maximoff entstammt väterlicherseits aus einer Kalderaš-Familie, die im 19. Jhdt. von Rumänien nach Russland und dann in den Vorrevolutionen nach Spanien gezogen ist.

Seine Vorstellungen über das Sklavendasein seiner Vorfahren in Rumänien stellen die Grundlage für den Roman „Le Prix de la Liberté“, Erzählungen seines Vaters und seines Onkels über diese Epoche baute er zu dem Roman „Ce monde qui n'est pas le mien“ aus.

Matéo MAXIMOFF,
61, Boulevard Edouard-Branly.
93230 ROSSIGNOLVILLE. (FRANCE).

Rosignolville le 28 novembre 1994.
Milena HÜBSCHMANNOVÁ,
Stepanova 49
110 00 PRAHA.
CZECH REPUBLIC.

Niré kutó Milena.

Ne lee niato tiro zurnalo, o ROMANO DZANIBEN, si diendam lee yal dírh
Ne gindie ne ke tu dene aúti vesti, ke tuka si tirin familiaka si
niato, si se le Rom kei si ende o Ésko.

Kaúe ende o Paris aange si se niato, sayarar nee mi niato, nei
ne si yak nakaro, aúe le Doulake !

Ne but karav áutó, ramou but. Kodo bura si ne duy klinikin, nura
ramou franúake, si si se si bible ramou romane, tradav tuka si duyto
partie watar si BÉBÉ Bible, si E NEVI VASTIA (LE NOUVEAU TESTAMENT).
Ei neuv partie E PURANI VASTIA (L'ANCIEN TESTAMENT). Éi xigav kana
aklela auri, tradav tuka si mini pazamitéi ROUTES SANS ROULETTES (OÚGA B
WURODONGU), si se mushe traye dekin aúe pe si luma, si kay gotasaylo o
marinas. Si tu dote ne way ramou ende tiro zurnalo, Fordi si ramou
franúake.

Akale ke si Éi si ke aúe dírh puro, si bersengo, búav khare duy
way train aúe. To kusee t'ave ende o Paris, te díhe ne, t're wayo li
way anglai, ke man si se but búti.

Way tuka ke díne tu godzi wande, si se tradav tuka, si se le romane
but baxé way nestime.

Matéo MAXIMOFF.

Matéo Maximoff

Er kam als Sohn eines Vaters von den Kalderaš und einer Mutter von den Sinte-Manuš – einer Cousine von Django Reinhardt – zur Welt. Seit dem dritten Lebensjahr lebt er in Frankreich. Mit vierzehn musste er sich nach dem Tod beider Eltern um seine vier jüngeren Geschwister kümmern. Nur das traditionell erworbene Schmiedehandwerk, aber später auch seine autodidaktisch eroberte Schreibkunst hielten ihn über Wasser.

Der nach einer Schlägerei inhaftierte Matéo Maximoff faszinierte seinen Pflichtanwalt Jacques Isorni. Auf die Bitte, im Gefängnis ein paar Notizen über den Vorfall und über das Leben der Zigeuner als Hintergrundwissen zusammenzustellen, reagierte Matéo Maximoff spontan mit dem Romanmanuskript „Les Ursitory“. Der Roman spielt sich im Rumänien des 19. Jhdts. in der Gruppe der Romafrau Tereina ab. Ursitory sind Schicksalsengel, die den Tod ihres Mannes und ihrer weissagenden Mutter Dunicha wahrgesagt hatten. Auf Angst vor Blutfehde und auf der Suche nach ihrer Zukunft landet sie auf dem Schloss eines verwitweten Grafen und zieht ihren mitgebrachten Sohn Arnika den Roma-traditionen gemäß auf, verschafft ihm aber auch eine erlesene Schulbildung. Nach der Rückkehr zum Romalager zeigt sich bei einem Angriff des Gegenlagers auf Arnika, dass dessen Zeit noch nicht gekommen ist, ganz nach der Wahrsage der Ursitory. Zu Fall bringt ihn erst dann seine Frau, als sie in einem Wutanfall den Holzklotz abbrennt, der von den Ursitory als sein Lebenszeichen prophezeit worden war.

Im zweiten Weltkrieg wurde Matéo Maximoff über Jahre hinweg von einem Arbeitslager ins andere geschleift und überlebte mit seinen Verwandten physisch nur äußerst geschwächt. Verwandte in Polen und in den Niederlanden hatten dieses Glück nicht geteilt. Diese Zeit verarbeitete er in dem Roman „Routes sans Roulottes“.

„La poupée de Mameliga“ ist eine Sammlung von Horrorgeschichten, die am meisten bei der Totenwache weitergegeben werden. In der Geschichte, nach der das Buch bennant ist, warnt die Erzählerin Mameliga die Anwesenden davor, was ihr selbst geschehen ist, als sie kurz vor der Hochzeit vom im Sterben begriffenen Bräutigam ins Grab mitgerissen wurde. Sie entronn aber im letzten Augenblick dadurch, dass sie ihre Kleider abstreifte.

Der Roman „La septième fille“ wendet sich einem Weib mit Zauberkraften und ihrer siebten Tochter zu. Der humanistisch veranlagte Stammesgenosse Vaso betont die Hinwendung zum wahrhaftigen Gott, weiß sich dann aber scheiden genug, dass er im Tod der Zauberin keine Erlösung erhofft, sondern eine Neugeburt der Zauberei in der Person eben dieser siebten Tochter.

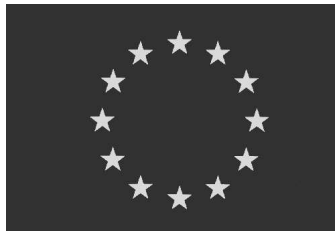
Diese Einigkeit von Fassbarem und Zauberei, Gewöhnlichem und Wundersamem sind Grundanliegen von Matéo Maximoff, die in allen Romanen zu finden ist. Ein weiterer intensiv gehegter Themenkreis sind detaillierte Betrachtungen der streng regulierten Romakultur, die überall mit einfließen. Er sieht in ihr eine starke Diskrepanz gegenüber dem als zügellos und freiheitsliebend dargestellten Verhalten eines nur im Märchen existierenden Zigeunervolks.

Im Laufe seines Lebens hatte er vier Frauen, die ersten zwei hatte ihm das Schicksal frühzeitig entführt, mit einer hatte er seinen Sohn. Die ganze letzte Zeit hat Matéo Maximoff in Paris verbracht.

Seit 1961 ist er evangelischer Pfarrer. Sein geistiges Leben schlägt sich in der Missionstätigkeit unter den Roma nieder und hat zur Übersetzung des Neuen Testaments in sein Kalderaš-Romani geführt. Des Widerspruchs mit der Welt der geheimnisvollen Kräfte ist er sich bewusst. Teilweise gibt er sie einfach als alte Traditionen wieder, teilweise sieht er sie als Teil eines gottbestimmten umfassenderen Ganzen an.

Seine Romane sind alle auf französisch verfasst, obwohl es nicht seine Muttersprache war. Zur Zeit der Niederschrift seiner Erstwerke war ein Text im Romani undenkbar.

PW

Romano džaniben - ňilaj 2005
Sborník romistických studií

Vydává Společnost přátel časopisu Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktorka: Milena Hübschmannová
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technický redaktor: Peter Wagner
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Produkci zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Biskupcova 78, 130 00 Praha 3
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.